

การพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สู่ความยั่งยืน*

DEVELOPING CRITERIA FOR ASSESSING COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT TOWARDS SUSTAINABILITY

สุวิงชา รักษาณ

Suwincha Rakharn

กนกกานต์ แก้วนุช

Kanokkarn Kaewnuch

เทิดชาย ชัยบำรุง

Therdchai Choibamroong

คณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Graduate School of Tourism Management, National Institute of Development Administration, Thailand

E-mail: suwincha18@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอเรื่อง การพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นหนึ่งรูปแบบที่มีการขับเคลื่อนโดยชุมชน บริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนหลาย ๆ ชุมชนมีการจัดการที่ดี และอีกหลายชุมชนยังไม่มีทิศทางในการจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนที่ดี วัตถุประสงค์หลักของบทความนี้คือการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เล็งเห็นถึงองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยเกณฑ์การประเมินการพัฒนานี้เกิดจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยใช้วิธีการดำเนินการทบทวนวรรณกรรมเชิงวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน, เกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อนำแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือในการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การบริหารจัดการภายในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มรดกและวัฒนธรรม แหล่งดึงดูดและแหล่งท่องเที่ยว เครือข่ายและชุมชนเข้มแข็ง ความปลอดภัย และการรับรองและบริการ เพื่อใช้

* Received 21 January 2023; Revised 21 February 2023; Accepted 23 February 2023

ในการประเมินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนสามารถนำเกณฑ์การประเมินมาประยุกต์และปรับใช้ในการประเมินการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความพร้อมของชุมชน ความพร้อมทางด้านศักยภาพของพื้นที่ รวมไปถึงความรู้ความเข้าใจในมาตรฐานเกณฑ์การประเมิน และการบูรณาการ และให้เกิดมาตรฐานการรองรับจากหน่วยงานรวมทั้งสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวภายในชุมชนเกิดความยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: การพัฒนา, เกณฑ์การประเมิน, การจัดการ, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Abstract

This article presented developing criteria for assessing community-based tourism management towards sustainability. Community-based tourism (CBT) is a type of community-driven by community management for their community. Several communities have good management of the community. In addition, other communities need direction to manage community tourism. The main aim of this paper is to develop a criteria assessment of CBT to understand CBT components with the quality and efficiency of community management. This development criteria assessment is based on the literature review and related research. This article can contribute new knowledge by conducting analytical CBT concepts and theories, CBT assessment criteria, and sustainable tourism. To apply, the concepts and theories create tools for developing criteria for assessing CBT toward sustainability. The results found that the CBT assessment consisted of 8 components (i.e., internal community management, nature, environment, and sustainability management, heritage and culture management, destination and attraction management, activities management, network and strengthen community management, safety management, and certify and service management) to implement with an assessment of CBT. The criteria assessment can be applied and implemented in the assessment of tourism within the community to provide CBT readiness and the area's potential, including an understanding of the criteria assessment standards and integration. CBT is evolving the certified standard from agencies, as well as being a mechanism to drive tourism within the community to be sustainable.

Keywords: Developing, Criteria assessment, Management, Community-Based Tourism, Sustainable tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนในประเทศปีหนึ่ง ๆ มีเงินเข้าประเทศเป็นจำนวนหลายล้านบาท ซึ่งเป็นรายได้ที่ได้รับจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และการท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญของประเทศไทย เพราะสามารถทำรายได้ให้กับประเทศในลำดับต้น ๆ (Kontogeorgopoulos, N., et al, 2014) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด สามารถพัฒนาเป็นฐานเศรษฐกิจที่สร้างรายได้และกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่นและชุมชนได้อย่างยั่งยืน (Manyara, G., & Jones, E, 2007); (Mtapuri, O., & Giampiccoli, A, 2016); (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) ตามเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสร้างคุณค่าห่วงโซ่ธุรกิจบริการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยเน้นคุณภาพการบริการ รวมทั้งพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว ควบคู่กับการพัฒนาระบบบริการพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอ รวมถึงมีระบบรักษาความปลอดภัยได้มาตรฐานสากล เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based-Tourism) มีพื้นฐานจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ค่อย ๆ มีพัฒนาการมาสู่การกำหนดแนวทางการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Dangi, T. B., & Jamal, T, 2016); (Okazaki, E, 2008) การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับบทบาทคนในท้องถิ่นตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่มตั้งแต่การศึกษาศักยภาพ การวิเคราะห์ การทำความเข้าใจตนเอง และเลือกนำเสนอ เพราะฉะนั้นคนในชุมชนต้องมีบทบาทและเป็นผู้กำหนดอนาคตและทิศทางการท่องเที่ยวด้วยตนเองหากชุมชนจะเลือกสิ่งใดมาใช้หรือนำเสนอ ต้องมีส่วนร่วมในการเลือกและตัดสินใจ (Jannah, E., et al, 2018) ชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการการอยู่ร่วมกันจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมและลงตัวซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการจัดการอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องคำนึงถึงการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม กระจายรายได้สู่ทุกภาคส่วนที่ควรจะได้ตามความเหมาะสม เป็นไปตามข้อตกลง หรือตามกติกาที่สร้างร่วมกันไว้ (George, B. P., Nedelea, A., & Antony, M, 2007); (Rocharungsat, P, 2020) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปธรรมหนึ่งของการที่จะสามารถนำไปสู่

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือรูปธรรมหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Blackstock, K, 2005) ; (Lee, H., et al, 2019); (Mtapuri, O., & Giampiccoli, A, 2016)

เนื่องจากบริบทการท่องเที่ยวที่การรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เปลี่ยนไปทำให้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นที่จะสามารถ สร้างความน่าเชื่อถือสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้นในการ ท่องเที่ยว ดังนั้น การปรับเกณฑ์ในครั้งนี้เพื่อให้เกณฑ์ที่มีอยู่มีความสอดคล้องกับบริบท เหตุการณ์ปัจจุบันเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความเป็นมาตรฐาน รวมถึงคุณภาพการบริการของการท่องเที่ยวโดย ชุมชนนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการปรับเกณฑ์ ตัวชี้วัด เพื่อประเมินว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละ พื้นที่นั้นมีความพร้อมที่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในชุมชน ดังนั้นสิ่งสำคัญ ที่สุดที่จะสามารถวัดได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความพร้อมที่เพียงพอจะต้องมีการ ประเมินโดยจะต้องมีเกณฑ์ประเมินที่ถูกต้องและเหมาะสม ในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นตัวแบบ หลักเกณฑ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากการศึกษาจากหลากหลายหน่วยงาน นักวิชาการ และนักวิจัยซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน โดยจะเน้นที่ความ ยั่งยืนของชุมชน ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ดังกล่าวที่จะศึกษาจะมุ่งเน้นไปเพื่อสร้างเกณฑ์ที่ให้การ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความยั่งยืนมากที่สุด และชุมชนแต่ละชุมชนจะทราบถึงแนวทางการ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ของชุมชน ทำอย่างไรจะสามารถตอบโจทย์ เกณฑ์ และ ตัวชี้วัด เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนมากที่สุด ซึ่งการศึกษานี้อาจจะทำให้เกิดข้อ ค้นพบหลักเกณฑ์ ตัวชี้วัดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผน ดำเนินการ และประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และคณะ, 2561) การนำหลักเกณฑ์ และตัวชี้วัด หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาประเมินทางด้านการ จัดการ เพื่อให้เกิดคุณค่าและมาตรฐานที่จะสามารถสะท้อนให้เห็นสภาพการณ์ที่ต้องการศึกษา ภายใต้อิทธิพลของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำหรับหลักเกณฑ์ และตัวชี้วัดการท่องเที่ยวโดย ชุมชนจะเป็นเครื่องมือ ที่สามารถบ่งบอกให้เห็นถึงสถานภาพทิศทางการพัฒนา และ สะท้อนให้เห็นสภาพการณ์จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง (Novelli, M., Klatte, N., & Dolezal, C, 2017); (Park, D. B., & Yoon, Y. S, 2011)

ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาปัญหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือบริบทของสถานการณ์ การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป จึงทำให้เกิดการพัฒนาเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดย ชุมชนเพื่อให้ความเหมาะสมกับสถานการณ์มากที่สุด (Karim, A, 2020); (Lendelvo, S., et al, 2020); (Ma, Heywood, & MacIntyre, 2020); (Sharma, G. D., et al, 2021) ทุกชุมชน สามารถนำเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวไปปรับใช้ ชุมชนจะสามารถเห็นองค์ประกอบที่จะ

สามารถนำไปปรับใช้กับพื้นที่ เพื่อเข้าสู่กระบวนการประเมินชุมชนให้ได้มาตรฐาน และเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบท และสอดคล้องกับสถานการณ์ วัตถุประสงค์การศึกษาคือการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เล็งเห็นถึงองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้ได้เกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั้นโดยนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน, เกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อนำแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือในการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องเกิดการพัฒนาเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้พื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และเป็นการสร้างความได้เปรียบในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน การนำอัตลักษณ์และทรัพยากรที่มีในชุมชนมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านต่าง ๆ และทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน (พจนา สวนศรี, 2546); (Kokkhangplu, A., & Kaewnuch, K, 2017) ในขณะที่มีการศึกษาของ López-Guzmán, Sánchez-Cañizares, & Pavón กล่าวถึงการทำที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้นมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว (López-Guzmán, T., et al, 2011)

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการสร้างโอกาสให้กับชุมชนในการแสวงหาการประสบความสำเร็จในการจัดการด้วยตัวของชุมชนเองแต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน (Wikantiyoso, R., et al, 2021) ในขณะที่ Nunkoo กล่าวว่านโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวของชุมชนยังคงเป็นไปในลักษณะของการเน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยภาพรวมมีการเน้นกิจกรรมการตลาดโฆษณาประชาสัมพันธ์และมองชุมชนเป็นสินค้าการท่องเที่ยวถึงมีนโยบายภาพรวมแต่ก็ยังขาดการบูรณาการและความชัดเจน ซึ่งจริง ๆ แล้วภาครัฐควรจะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนความรู้มีแผนพัฒนาแผนจัดการของชุมชนที่ชัดเจนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน การดำรงวิถีของชุมชน การดำรงวิถีของชุมชนนั้นเป็นเพราะในสภาพของความเป็นจริงชุมชน

ไทยยังมีความยากจนยากไร้ในวิถีการเกษตรยังขาดความเชื่อมต่อผสมผสานวิถีโลกเดิมกับโลกาภิวัตน์และหากมีการท่องเที่ยวก็จะคาดหวังการท่องเที่ยวในเชิงเศรษฐกิจมากกว่า (Nunkoo, R, 2015)

เกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จัดการพัฒนาเกี่ยวกับเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนพัฒนาโดย (พจนา สวนศรี และคณะ, 2556) เป็นเกณฑ์สำหรับการตรวจสอบความพร้อมของการท่องเที่ยวในชุมชน ในขณะที่ พิมพะรวิ โรจน์รุ่งสัจย์ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นการท่องเที่ยวชุมชนที่สำเร็จได้ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและทั่วถึงการมีส่วนร่วมและการได้รับการสนับสนุนจากชุมชน (พิมพะรวิ โรจน์รุ่งสัจย์, 2553) จึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นลำดับแรกเนื่องจากการพัฒนาและบริหารการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ไม่สามารถขาดชุมชนได้ มิฉะนั้นจะไม่สามารถเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชนได้มีหลาย ๆ ชุมชนที่มีการบริหารจัดการโดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อการบริหารการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของรูปแบบการบริหารการท่องเที่ยวในชุมชนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ที่สำคัญชุมชนต้องสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ การสนับสนุนนั้นจะเต็มใจได้ต้องมาในรูปที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม มีส่วนวางแผน ให้ความคิดเห็นหรือบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน (Gutierrez, E. L. M, 2019); (Park, E., et al, 2018) นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องมีการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมโดยการศึกษาของ Wu และ Sharpley การท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีการพิจารณาเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมไปด้วย เนื่องจากรูปแบบของการท่องเที่ยวต้องดำเนินควบคู่ไปกับการสร้างความตื่นตัวทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนด้วย บางชุมชนจะมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน หรือการให้การศึกษาทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนและแก่นักท่องเที่ยวซึ่งเป็นแนวทางของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นจุดประสงค์หลักอย่างหนึ่งของการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (Wu, J, 2006); (Sharpley, R, 2009)

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบผลสำเร็จ (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550) โดยจะต้องคำนึงถึงฐานชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนมีการผลิตที่พึ่งตนเอง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง มีความสามัคคีในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชุมชน หรือทรัพยากรแหล่งน้ำ ที่ดินทำกินที่พอเพียง ชุมชนจะต้องมีผู้นำที่สร้างศรัทธาหรือมีความสามารถ นำทางความคิด และลงมือทำอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม มีการสืบทอดผลัดเปลี่ยนผู้นำ และสร้างผู้นำใหม่ ผู้นำมีวุฒิภาวะการณเป็นผู้นำ มีความมั่นคงทาง

จิตใจหนักแน่นและให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน มีการถ่วงอำนาจและการถูกตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา (Sirgy, M. J., et al, 2000)

ตารางที่ 1 การสกัดเกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	นักวิจัย
ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว	1 คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม 2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	(องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2556);
ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว	1 ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน 2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากภายนอก	(Ibrahim, H, 2012)
การบริหารจัดการ	1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว 2 การจัดการด้านการท่องเที่ยวประกอบด้วย	
การจัดการอย่างยั่งยืน	1 ระบบการบริหารจัดการ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชน 3 การเสริมศักยภาพของคนในชุมชน 4 ระบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 5 การปฏิบัติตามกฎระเบียบ 6 การตลาด และประชาสัมพันธ์	(องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2559); (พจนานวนศรี และคณะ, 2556); (Boyd, H., & Charles, A, 2006); (Phondani, P. C., et al, 2016); (Kotwal, P., et al. D, 2008) ; (Schianetz, K., & Kavanagh, L, 2008)
การจัดการเศรษฐกิจสังคม และคุณภาพชีวิต	1 การพัฒนาชุมชนผ่านสนับสนุน 2 กระจายรายได้อย่างเป็นรูปธรรม 3 สิทธิมนุษยชน	
การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม	1 ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม 2 ข้อมูลทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิต 3 มีกฎ กติกา และแนวทางปฏิบัติเพื่อการเคารพ คนในท้องถิ่น	
การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	1 ข้อมูลด้านทรัพยากร 2 การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว 3 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 4 การจัดการขยะชุมชน 5 การจัดการทรัพยากรน้ำ 6 การจัดการด้านเสียงรบกวน 7 การจัดการด้านพลังงาน 8 ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 9 อาคารสิ่งปลูกสร้าง	
บริการและความปลอดภัย	1 กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความชัดเจน ปลอดภัย มีความเหมาะสมกับสภาพชุมชน กลุ่มเป้าหมาย และช่วงเวลา 2 ที่พัก 3 ยานพาหนะ และการเดินทาง 4 นักสื่อความหมายท้องถิ่น 5 การติดต่อประสานงาน 6 ความปลอดภัย	

ตารางที่ 1 การสกัดเกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ต่อ)

เกณฑ์	ตัวชี้วัด	นักวิจัย
คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	1 คุณค่าทางชีวภาพ 2 คุณค่าทางกายภาพ 3 คุณค่าทางสังคม 4 ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย	(องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2556);
ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	1 การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3 ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 4 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน 5 การพัฒนาการท่องเที่ยว	(Ibrahim, H, 2012)
การบริหารจัดการ	1 การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน 2 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก	
ฐานชุมชนที่เข้มแข็ง	1 ชุมชนมีการผลิตที่พึ่งตนเอง 2 ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 3 ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ 4 มีความสามัคคีในชุมชน	(สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550)
ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์	1 ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าชุมชน 2 ชุมชนมีทรัพยากรแหล่งน้ำ 3 ชุมชนมีที่ดินทำกิน	
ผู้นำที่สร้างศรัทธาหรือมีความสามารถ นำทางความคิด	1 มีการสืบทอดผลัดเปลี่ยนผู้นำ และสร้างผู้นำใหม่ 2 ผู้นำมีวิสัยทัศน์การเป็นผู้นำ 3 มีการถ่วงอำนาจและการตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา	
การจัดการวัฒนธรรม	1 มีฐานวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และยังคงสืบทอดวัฒนธรรม	
การมีส่วนร่วม	1 ชุมชนให้ทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม 2 มีการจัดการกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจน	
การควบคุมติดตามอย่างต่อเนื่อง	1 มีการควบคุมติดตามการทำงานอย่างต่อเนื่อง 2 มีการควบคุมติดตามเกี่ยวกับข้อมูลนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง 3 มีการสรุปข้อมูลการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	
ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	1 ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 2 การพึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 3 มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์	(สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559)
การจัดการองค์กรชุมชน	1 ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน 2 มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ 3 รู้จักเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการพัฒนา	
การจัดการภายในชุมชน	1 ชุมชนมีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม 2 ชุมชนมีองค์กรหรือกลไกในการทำงาน 3 การกระจายผลประโยชน์ และมีกองทุนของชุมชน	
การเรียนรู้ลักษณะของกิจกรรม	1 การรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม 2 มีระบบจัดการกระบวนการเรียนรู้ 3 สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	

เกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหมดได้นำมาสังเคราะห์ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในลำดับเบื้องต้นเพื่อให้เห็นการศึกษาและการวิเคราะห์เกี่ยวกับเกณฑ์ และตัวชี้วัดในการประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ซึ่งมีหลักเกณฑ์องค์ประกอบที่หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งตัวดัชนีชี้วัด ในแต่ละด้านจะชี้วัดความมีศักยภาพ ความมีประสิทธิภาพ และคุณภาพ ของเกณฑ์ การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากหลากหลายนักวิชาการจากตารางที่กล่าวข้างต้น

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในหลายพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างระมัดระวังและมีความรอบคอบมากขึ้น ซึ่งอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Park, D. B., & Yoon, Y. S, 2011); (Strydom, A., et al, 2019); (Wikantiyoso, R., et al, 2021) สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนกำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงและส่งเสริมรวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ (Mayaka, M., et al, 2018); (Park, E., et al, 2018) ในขณะที่ Tosun กล่าวถึงการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ และการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพการจัดหางานที่ดีและเหมาะสมกับคนในพื้นที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ (Tosun, C, 2000) ในส่วนของการกระจายผลประโยชน์ George et al. (George, B. P., Nedelea, A., & Antony, M, 2007) และ Woo (Woo, E, 2013) กล่าวถึงการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้ (Ritchie, J. B., & Crouch, G. I, 2003) การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการวางแผนระยะยาวจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของท้องถิ่น (Teh, L., & Cabanban, A. S, 2007) ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ทั้งการขนส่ง ที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการกำจัดน้ำเสียจะต้องได้รับการพิจารณาร่วมกับแผนการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง (Ledwith, M, 2020) รวมทั้งการ

ประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด ย่อมมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการหรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Zahra, S. A., & Wright, M, 2016) การท่องเที่ยวมีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบที่จะเกิดจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวความสามารถในการรองรับของพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณาโดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาด้านกายภาพ ธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมจะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมแผนและการดำเนินงานใด ๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม (Blackstock, K, 2005) การวางแผนการท่องเที่ยวจะต้องเปลี่ยนแปลงจากแนวทางดั้งเดิมที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรมมาเป็นการให้ความสำคัญกับโอกาสในการจ้างงานและการพัฒนารายได้ รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย และในขณะเดียวกันก็ต้องแน่ใจว่า การตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรสาธารณะต่าง ๆ (Novelli, M., Klatter, N., & Dolezal, C, 2017) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้นความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพอันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวขณะที่ยังยึดมั่นในหลักการอื่น ๆ ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Látková, P., & Vogt, C. A, 2011)

สรุป

การพัฒนาเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อนนำกรอบมาปรับใช้ จะเห็นได้ว่าชุมชนในแต่ละชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวยังไม่มีทิศทางที่แน่ชัดในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการศึกษานี้จะเป็นหนึ่งสิ่งที่สามารถจัดการให้ชุมชนที่มีการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวได้เห็นกรอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ว่าควรที่จะดำเนินการเป็นไปในทิศทางใดบ้าง และในการพัฒนาควรมุ่งเน้นในการพัฒนาองค์ประกอบใดเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการพัฒนาเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้พื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และเป็นการสร้างความได้เปรียบในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านต่าง ๆ การพัฒนาเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาที่มีความหลากหลาย และมีนักวิชาการได้ตีความวิเคราะห์ และสังเคราะห์ไปในหลายมิติ และหลากหลายมุมมอง ดังนั้นจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากบทความนี้จึงนำไปสู่การพัฒนา

มาตรฐานเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้หากมองไปถึงมุมมองทางด้านวิชาการนั้นจะเห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับการพัฒนาเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นพัฒนาในส่วนปัจจัยที่สำคัญที่จะสามารถเป็นตัวชี้วัดในการประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อวัดมาตรฐานความเป็น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แท้จริงซึ่งแนวทางการประเมินดังกล่าวในแต่ละพื้นที่บริบทมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้เกิดจุดรวมที่เป็นหนึ่งเดียวเป็นมาตรฐานเดียวกันอย่างเป็นสากล ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมไปถึงศักยภาพการท่องเที่ยวความพร้อมทางการท่องเที่ยวในแต่ละการศึกษาต่างมีความสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาการประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการใช้องค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน บทบาท การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้การวิเคราะห์โดยใช้ ทฤษฎีความการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งเกณฑ์การประเมินสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน บทสรุปการวิเคราะห์สามารถกำหนดเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการประยุกต์และปรับใช้เพื่อให้ได้รับการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรายด้านประกอบไปด้วย 8 ด้าน โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และวิเคราะห์ สังเคราะห์เกณฑ์และตัวชี้วัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาเกณฑ์การประเมินที่ครอบคลุมให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่บริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับและมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว เสริมสร้างศักยภาพให้กับพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพิ่มความเข้มแข็งภายในพื้นที่ชุมชน เพื่อที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมาตรฐาน และสามารถสร้างความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวไปสู่การกระจายรายได้สู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน การนำอัตลักษณ์และทรัพยากรที่มีในชุมชนมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ และทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยที่ได้สังเคราะห์ออกมานั้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะทำการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนนั้นชุมชนต้องมีความพร้อมในการบริหารจัดการที่ดีให้มีความสอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 8 ด้าน คือ การบริหารจัดการภายในชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการมรดก และวัฒนธรรม การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งดึงดูด การบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการเครือข่าย และชุมชนเข้มแข็ง การ

บริหารจัดการความปลอดภัย และ การบริหารจัดการการรองรับ และการบริการ ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการสกัด สังเคราะห์ข้อมูลจากหลากหลายงานวิจัยและเกณฑ์การประเมิน การท่องเที่ยว เกี่ยวกับการประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายประเด็นการศึกษา เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความพร้อมของชุมชน ความพร้อมทางด้านศักยภาพของพื้นที่ รวมไปถึงความพร้อมและความรู้ความเข้าใจในมาตรฐานเกณฑ์การประเมิน จะเห็นได้ว่าในการบูรณาการการศึกษานี้ ทำให้เกิดแนวทางในการบริหารจัดการมาตรฐานการประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่จะสามารถนำไปปฏิบัติ และสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับมาตรฐานการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายในพื้นที่ได้อย่างแท้จริงตามเกณฑ์การประเมินที่ได้ทำการสังเคราะห์ตามภาพ

ภาพที่ 1 เกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พศ.2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พจนา สวนศรี และคณะ. (2556). คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. (2553). การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และคณะ. (2561). การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน. *Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning (e-JODIL)*, 8(1), 79-104.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2559). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2565 จาก [http:// www.cbt-i.or.th/index.php](http://www.cbt-i.or.th/index.php)
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. (2550). คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2556). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2565 จาก <http://www.dasta.or.th/th/sustain/sustainablecreative-tourism>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2559). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2565 จาก https://pattani.mots.go.th/download_ebook.php?eid=5
- Blackstock, K. (2005). A critical look at community based tourism. *Community Development Journal*, 40(1), 39-49.
- Boyd, H., & Charles, A. (2006). Creating community-based indicators to monitor sustainability of local fisheries. *Ocean & Coastal Management*, 49(5-6), 237-258.
- Dangi, T. B., & Jamal, T. (2016). An integrated approach to “sustainable community-based tourism”. *Sustainability*, 8(5), 475.
- George, B. P., Nedelea, A., & Antony, M. (2007). The business of community based tourism: a multi-stakeholder approach. *Tourism issues*, 3(1), 1-19.

- Gutierrez, E. L. M. (2019). Participation in tourism: Cases on Community-Based Tourism (CBT) in the Philippines. *Ritsumeikan Journal of Asia Pacific Studies*, 37(1), 23-36.
- Ibrahim, H. (2012). Ecological Indicators for Landscape Assessment- Moving Forward with Sustainability Initiatives for Qatar. *J Ecosyst Ecogr*, 2(5), 1-7.
- Jannah, E., et al. (2018). Community-Based Tourism Development at Gajah Mungkur Wonogiri Tourist Attraction. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 145(1):012017.
- Karim, A. (2020). The Role of Village Tourism in Improving the Community's Economy During the Covid-19 Period in Enrekang District. Retrieved May 24, 2022, from [HTTPS:// WWW. ACADEMIA. EDU](https://www.academia.edu/43716400), 43716400
- Kokkhangplu, A., & Kaewnuch, K. (2017). Guideline to Enhance Performance Efficiency on Tourism Destination in Khanom Community, Nakhon Si Thammarat Province. *Dusit Thani Journal*, 11(special), 139.
- Kontogeorgopoulos, N., et al. (2014). Success factors in community-based tourism in Thailand: The role of luck, external support, and local leadership. *Tourism Planning & Development*, 11(1), 106-124.
- Kotwal, P., et al. D. (2008). Ecological indicators: Imperative to sustainable forest management. *Ecological Indicators*, 8(1), 104-107.
- Látková, P., & Vogt, C. A. (2011). Residents' Attitudes toward Existing and Future Tourism Development in Rural Communities. *Journal of Travel Research*, 51(1), 50-67.
- Ledwith, M. (2020). Community development :A critical approach. *Policy Press*, 12(3), 1-2.
- Lee, H., et al. (2019). Tourists' happiness: are there smart tourism technology effects. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 23(5), 486-501.
- Lendelvo, S., et al. (2020). A perfect storm? The impact of COVID-19 on community-based conservation in Namibia. *Namibian Journal of the Environment*, 4(1), 1-15.
- López-Guzmán, T., et al. (2011). Community-based tourism in developing countries: A case study. *Tourismos*, 6(1), 69-84.

- Ma, Heywood, & MacIntyre. (2020). Travel health risk perceptions of Chinese international students in Australia–Implications for COVID-19. *Infection, disease & health*, 25(3), 197-204.
- Manyara, G. , & Jones, E. (2007) . Community- based tourism enterprises development in Kenya: An exploration of their potential as avenues of poverty reduction. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(6), 628-644.
- Mayaka, M., et al. (2018). Participation as motif in community-based tourism: a practice perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(3), 416-432.
- Mtapuri, O. , & Giampiccoli, A. (2016). Towards a comprehensive model of community- based tourism development. *South African Geographical Journal*, 98(1), 154-168.
- Novelli, M., Klatte, N., & Dolezal, C. (2017). The ASEAN community-based tourism standards: Looking beyond certification. *Tourism Planning & Development*, 14(2), 260-281.
- Nunkoo, R. (2015). Tourism development and trust in local government. *Tourism Management*, 46(1), 623-634.
- Okazaki, E. (2008). A community-based tourism model: Its conception and use. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 511-529.
- Park, D. B., & Yoon, Y. S. (2011). Developing sustainable rural tourism evaluation indicators. *International Journal of Tourism Research*, 13(5), 401-415.
- Park, E., et al. (2018). Evaluating participation in community-based tourism: a local perspective in Laos. *Current Issues in Tourism*, 21(2), 128-132.
- Phondani, P. C. , et al. (2016) . Criteria and indicator approach of global sustainability assessment system for sustainable landscaping using native plants in Qatar. *Ecological Indicators*, 69(1), 381-389.
- Ritchie, J. B., & Crouch, G. I. (2003). *The competitive destination: A sustainable tourism perspective*. . Wallingford, Oxon: CABI.
- Rocharungsat, P. (2020). Community Tourism Potential Development: A Case Study of Nongjok Community, Phetchaburi. *Journal of Humanities and Social Sciences Review*, 22(1), 21–38.

- Schianetz, K. , & Kavanagh, L. (2008) . Sustainability indicators for tourism destinations: A complex adaptive systems approach using systemic indicator systems. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(6), 601-628.
- Sharma, G. D., et al. (2021). Reviving tourism industry post-COVID-19: A resilience-based framework. *Tourism Management Perspectives*, 37(1), 100786.
- Sharpley, R. (2009) . Tourism development and the environment: Beyond sustainability? Mid Glamorgan: Earthscan: JS Typesetting Ltd, Porthcawl.
- Sirgy, M. J., et al. (2000) . A method for assessing residents' satisfaction with community-based services: a quality-of-life perspective. *Social Indicators Research*, 49(3), 279-316.
- Strydom, A., et al. (2019). Making community-based tourism sustainable: evidence from the Free State Province, South Africa. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 24(1), 7-18.
- Teh, L., & Cabanban, A. S. (2007). Planning for sustainable tourism in southern Pulau Banggi: an assessment of biophysical conditions and their implications for future tourism development. *Journal of environmental management*, 85(4), 999-1008.
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21(6), 613-633.
- Wikantiyoso, R., et al. (2021) . Development of Sustainable Community-Based Tourism in Kampong Grangsil, Jambangan Village, Dampit District, Malang Regency. *Development of Sustainable Community- Based Tourism in Kampong Grangsil, Jambangan Village, Dampit District, Malang Regency*, 9(1), 64-77.
- Woo, E. (2013) . The Impacts of Tourism Development on Stakeholders\'Quality of Life (QOL): A comparison between community residents and employed residents in the hospitality and tourism industry. In *DOCTOR OF PHILOSOPHY Hospitality and Tourism Management*. Virginia Tech.
- Wu, J. (2006) . Environmental amenities, urban sprawl, and community characteristics. *Journal of Environmental Economics and Management*, 52(2), 527-547.

Zahra, S. A. , & Wright, M. (2016) . Understanding the social role of entrepreneurship. *Journal of Management Studies*, 53(4), 610-629.